

La desideologització de l'orientació i l'assessorament psicopedagògic

Joan Serra Capallera

Director Àmbits de Psicopedagogia i Orientació

DOI: <https://doi.org/10.32093/ambits.vi60504962>

“Allò que és personal és polític”, Carol Hanisch

En aquesta tardor plujosa dues notícies “escolars” han ocupat titulars en la premsa escrita: els resultats de l'Estudi Internacional sobre Competència Digital (ICILS) i la presentació dels resultats de la recerca sobre l'abandonament al batxillerat i als cicles formatius de grau mitjà encarregada per la fundació Bofill. Tot i tenir finalitats i supòsits diferents, els dos estudis evidencien quelcom que malauradament es posa de manifest en el si de les institucions escolars: l'abandonament, el fracàs i la creixent polarització de la bretxa social. Els resultats sobre les competències digitals dels estudiants d'ESO de les diferents comunitats, principalment la catalana i madrilenya, són especialment satisfactoris sí, com en el cas dels resultats PISA, obviem el seu clar biaix ideològic: bàsicament el que s'avalua és la capacitat dels alumnes per recopilar informació, produir textos o presentacions i intercanviar arxius mitjançant l'ordinador. Pura operativitat. Com es processa i s'integra la informació obtinguda o com construir juntament amb altres pensament crític, per citar dues qüestions fonamentals, no formen part del catàleg avaluador. L'estudi també analitza alguns altres paràmetres concrets tals com la titularitat del centre o la relació alumne-renda familiar. En el primer cas, l'alumnat de centres privats obté una puntuació significativament més alta que la dels centres públics, mentre que la diferència és de 77 punts en referir-se als alumnes amb rendes més baixes. Li han posat nom, és el que s'anomena “bretxa digital” (evidenciada succintament en el moment del tancament dels centres per la COVID).

Les conclusions de la recerca de la fundació Bofill incideixen, també, en el que acabo d'exposar en referir-me als resultats de l'estudi ICILS, accentuant, però, dos paràmetres que podem considerar cabdals:

- el caràcter estructural de l'abandonament i el fracàs en tant que procés d'exclusió que abasta factors socials i educatius que van més enllà de la individualitat de l'estudiant i que ens permeten “comprendre-ho com un fenomen de desigualtat educativa i d'exclusió educativa” (Zancajo, Bueno, 2024), en el que els aspectes institucionals de política educativa i les pràctiques organitzatives, pedagògiques i curriculars de l'escola hi tenen un paper clau.

- l'origen socioeconòmic és un factor vinculat a l'abandonament escolar, afectant estudiants de rendes baixes, d'origen estranger, amb Necessitats Específiques de Suport Educatiu (NESE) i de famílies amb nivells educatius baixos: “el fet que l'alumnat estranger abandoni 2,5 vegades més que els seus companys nadius, o que l'alumnat amb condició NESE per raons socioeconòmiques abandoni 3,3 vegades més que l'alumnat sense aquesta condició NESE, són especialment preocupants en termes d'equitat educativa. La comparativa entre l'abandonament mitjà a Catalunya pel darrer curs analitzat (12,5%), 2019-2020, i les de l'alumnat estranger (26,1%), amb necessitats educatives especials (43,1%), NESE per raons socioeconòmiques (32,3%) o d'origen (35,6%) assenyalen que l'abandonament a 4t d'ESO és un mecanisme de reproducció de les desigualtats educatives” (Zancajo, Bueno, 2024).

Algunes de les conclusions dels dos estudis (ICILS i Bofill) ens evidencien la ruptura d'una part prou significativa de l'alumnat del seu vincle amb la institució escolar pel que fa a les narratives que l'han definida: progrés personal i social, promoció i inserció laboral, i n'explica la desafecció. Si en èpoques anteriors la vida es consolidava en les narratives, per a molts d'aquests nois i noies vida i narració van cadascuna per la seva banda. El trencament de vincle que suposa l'abandonament ens il·lustra tant la coexistència de “realitats” que evidencien les polaritats entre l'alumnat i els efectes de la fragmentació social, com la urgència de reconstituir el paper social de l'escola, la qual cosa demana de voluntat per a fer-ho i entomar decisions i posicionaments clars, contundents i radicals. També és quelcom que apel·la directament als professionals que hi intervenen. Tal com afirma François Dubet, el debilitament de la institució escolar és també el debilitament dels professionals que hi treballen (Dubet, 2006).

Són qüestions aquestes que ens remetent, també, a les finalitats i funcions d'orientadors i assessors psicopedagògics en un moment en el qual s'està produint una certa desideologització de la seva pràctica professional. Tal com planteja Isabel Solé la tasca d'orientadors i assessors demana de criteris conceptuals respecte del que suposa assessorar en tant “que la tasca a la qual s'enfronten requereix posicionaments clars davant opcions diverses, tant de caràcter científic com ideològic i ètic” (Solé, 1998). Quins són actualment els marcs conceptuals que sustenten la pràctica professional d'assessors i orientadors? (en el cas de PISA o ICILS són evidents), la prescripció?, la individualització de les necessitats educatives quan la desigualtat educativa i l'exclusió educativa ens qüestionen les pràctiques organitzatives, pedagògiques i curriculars? Ni els contextos d'intervenció són neutres, ni els agents que hi intervenen poden ser-ho. D'aquí la necessitat de parlar de “posicionament professional”, tant pel que fa a les necessitats d'aprenentatge i desenvolupament de tots els alumnes, com a les condicions i finalitats de l'ensenyança, a la funció social de l'escola i als valors ètics i de ciutadania de l'escolarització (Serra-Capallera, 2022).

La sobrecàrrega de tasques, moltes d'elles bàsicament operatives i de caràcter prescriptiu o merament derivatiu, així com la pèrdua del treball en equip de qualitat i

d'espais per a l'anàlisi i la reflexió, ha encotillat la intervenció psicopedagògica allunyant-la del debat conjunt i compartit, essència del treball cooperatiu i "gasolina" indispensable per a una intervenció raonada i de qualitat. Un excés de practicitat que ha anteposat actuar a pensar i reflexionar, que ha desposicionant ideològicament a assessors i orientadors. Lluny de repensar-se i redefinir-se, la indefinició de les finalitats i funcions es converteix en perdurable estigmatitzant a la professió, justament quan s'evidencia la necessitat de professionals estratègics i reflexius que analitzin, avaluin i interpretin les situacions i necessitats educatives compartint col·laborativament la seva visió amb la d'altres per tal de prendre decisions. "No es tracta d'actuacions neutres, sinó tenyides pels marcs d'interpretació, influïdes per les opcions ideològiques i polítiques, condicionades pels sistemes de valors que se sustenten" (Solé, 1998).

Referències Bibliogràfiques

- Associació Internacional per a l'Avaluació del Rendiment Educatiu (2024). *Estudi Internacional sobre Competència Digital / ICILS 2023*.
<https://locampusdiari.com/arxiu/63054>
- Dubet, F. (2006). *El declive de la institución*. Barcelona: Gedisa.
- Serra-Capallera, J. (2022). Orientación educativa / asesoramiento psicopedagógico: ¿de qué estamos hablando? En Huguet, T.; Liesa, E.; Serra-Capallera, J., *El asesoramiento psicopedagógico a debate*. Barcelona: Graó.
- Solé, I. (1998). *Orientació educativa e intervenció psicopedagògica*. Barcelona: Horsori.
- Zancajo, A., Bueno, C. (2024). *L'abandonament al batxillerat i al cicle formatiu de grau mitjà*. Barcelona: Fundació Bofill